

PODSTATNÁ JMÉNA

EXPERIMENTÁLNÍ SKUPINA ŽÁKŮ

LEKCE:

1. OHEBNÉ SLOVNÍ DRUHY
2. PODSTATNÁ JMÉNA KONKRÉTNÍ, ABSTRAKTNÍ
3. PODSTATNÁ JMÉNA POMNOŽNÁ, HROMADNÁ, LÁTKOVÁ

VÝUKOVÉ CÍLE:

Žáci:

- ⇒ určují mluvnické kategorie podstatných jmen,
- ⇒ rozlišují podstatná jména hromadná, pomnožná, rozpoznají podstatná jména látková,
- ⇒ se seznámí s mnemotechnickými pomůckami, které jim pomohou určit, zda se jedná o podstatné jméno pomnožné, nebo hromadné,
- ⇒ popíší vlastními slovy rozdíl mezi podstatnými jmény konkrétními a abstraktními, pro názornost uvedou příklady,
- ⇒ tvoří věty podle schémat slovních druhů,
- ⇒ do sešitu správně přiřazují do dvou sloupců podstatná jména konkrétní a abstraktní.

OHEBNÉ SLOVNÍ DRUHY

(Mluvnice, 6. ročník,

1. lekce, experimentální skupina)

CVIČENÍ

Vymyslete větu s co nejvíce slovy o stejném slovním základu:

CHOD, LET, KOP...

Např.: Přicházející chodec přepochodoval pochodovým pochodem chodidly chodníkovou chodbu k přechodnému východu. Při kopané odkopl zakopnuvší Kopák kopačku do výkopu.

Žáci získávají body za každé slovo (správně použité, odpovídající slovnímu základu...).

ZÁPIS DO SEŠITU

SLOVNÍ DRUHY

- čeština rozlišuje 10 slovních druhů;
- ohebné – skloňují se nebo časují;
- neohebné – stálý tvar, neskoňují se, ani nečasují.

ŘÍZENÝ ROZHOVOR A VÝKLAD

OHEBNÉ SLOVNÍ DRUHY

PODSTATNÁ JMÉNA

- označují názvy osob, zvířat, věcí, dějů...;
- mluvnické kategorie: pád – 7 pádů,
číslo – singulár, plurál,
rod – M, Ž, S
a vzor.

PŘÍDAVNÁ JMÉNA

- označují vlastnosti osob, zvířat, věcí...;
- stupňování – pravidelné, nepravidelné;
- vzory – měkké, tvrdé.

ZÁJMENA

- zastupují jména osob, zvířat, věcí...;
- druhy zájmen: osobní, ukazovací, tázací, vztažná, záporná, neurčitá.

ČÍSLOVKY

- označují počet, množství osob, zvířat, věcí...;
- píšeme slovy i číslicemi.

SLOVESA

- označují děje;
- časují se;
- mluvnické kategorie: osoba,
číslo,
čas,
způsob.

HRA

Místo si vymění...

Žákům nejprve rozdáme **čísla od 1 do 5** – podle ohebných slovních druhů (např. tak, že je necháme vylosovat si lísteček s číslem, nebo čísla žákům prostě určíme). Každé číslo budou mít minimálně 2 žáci.

Poté se žáci rozestaví do kruhu, nebo si mohou sednout do kruhu na židličky. Jeden žák zůstane stát uprostřed, stane se z něj **vyvolávač**. Vyvolávač si vybírá, které slovní druhy (1–5) si vymění místo, a to tak, že zvolá: **„Místa si vymění ...“** a doplní konkrétní příklad vybraného slovního druhu. Pokud chce, aby si místa vyměnili ti, kteří představují zájmena (mají číslo 3), dodá např.: *veškerý, ona, nebo nic*. Pokud chce, aby si místa vyměnili ti, kteří představují slovesa (mají číslo 5), dodá např.: *hořet, plavat, nebo poslouchá*. Všichni žáci, kteří mají toto číslo, se musí dát do pohybu a vyměnit si vzájemně místa.

Zatímco se vyvolaní žáci snaží vyměnit si místa, musí se vyvolávač snažit chytit někoho z nich, aby ho nahradil na jeho místě uprostřed. Vyvolávači můžeme ztížit úkol tím, že mu zavážeme oči šátkem. Vyvolaní žáci se pak kolem něj snaží potichu proplížit.

Pokud je někdo vyvolávačem chycen, vymění se s vyvolávačem uprostřed kruhu. Žák, který byl vyvolávačem, se zapojí do kruhu a hraje s ostatními.

Vyvolávač může vybrat i **více jak jeden slovní druh** – řekne prostě, že si místa vymění starý a pes.

Jednotlivým vyvolávačům můžeme **počítat trestné body** za kola, během kterých se jim nepodařilo nikoho chytit. Kontrolujeme, zda se vyměňují správní žáci. Po každém vyvolání necháme žáky pro kontrolu zopakovat slovní druh vyvolaného slova.

Pozn.: Námět hry podle HOLÝ, F. *Hry na přírodu a s přírodou*, str. 129.

CVIČENÍ

Utvořte názvy označující původce činností:

Skákat, chovat, hasit, letět, radit, opravit, hlásit, žádat, ochránit, učit, vodit, zpívat, sbírat, lovit, mluvit, velet, hrát, prodávat, soudit, plavat, dívat se, kouřit.

PRO POBAVENÍ

Abeceda

Žáci mají za úkol napsat slova na všechna písmena abecedy (písmena s čárkami a s háčky lze vynechat):

- podstatná jména: alkohol, babička, cedule, děkan, eskymák, fotografie...;
- přídavná jména: abstraktní, bolestný, cílevědomý, dobrý, evropský, farní...;
- slovesa: apelovat, bučet, cedit, donést, existovat, fungovat...

Obměna:

Žáci píší slovní druhy na zadané písmeno abecedy:

N: nora, neklidný, nikdo, nula, nosit, nevědomky, nad, nebo, nechť, nananá.

PODSTATNÁ JMÉNA KONKRÉTNÍ A ABSTRAKTNÍ

(Mluvnice, 6. ročník,

2. lekce, experimentální skupina)

HRA

Najděte dvojici

Každý žák dostane lísteček, na kterém je napsáno jedno těchto slov:

nosník, nosatec, výnos, nosík, zahrada, přehradit, radost, porada, rádce, radovánky, vinout, navinutý, vinárna, vinohrad, provinění, viník, velikost, velitel, nevelký, převelet, plnoletý, letadlo, přeletět, letitý...

Nejprve žáci určí slovní základ slova. Poté se rozejdou do prostoru třídy a neustále drží viditelně lístek se slovem tak, aby si ho mohli ostatní přečíst. Je zakázáno mluvit, či nějak radit spolužákům.

Žáci mlčky prochází mezi sebou, míjejí se a všímají si slov ostatních žáků. Jakmile najdou svoji dvojici, usadí se spolu na libovolné místo v lavici a vezmou si k sobě své sešity a psací potřeby.

PRÁCE DVOJIC

Napište větu podle daného schématu:

1 5 4.

5 2 1.

2 1 5 1.

1 3 5 4.

Žáci pracují ve dvojicích, domlouvají se a společně vymýšlí věty.

Jakmile jsou hotovi, společně věty zkontrolujeme.

OPAKOVÁNÍ

Kolik slovních druhů má český jazyk?

Jmenujte je.

Co označují podstatná jména?

Jaké mluvnické kategorie u podstatných jmen určujeme?

VÝKLAD

Podstatná jména konkrétní – názvy osob, zvířat, věcí. Na osoby, zvířata a věci si můžeme sáhnout, jsou konkrétní.

Podstatná jména abstraktní – názvy vlastností, činností, vztahů. Na vlastnosti, činnosti nebo vztahy si sáhnout nemůžeme. Jedná se o abstraktní pojmy.

HRA

Slovní řetěz

Pravidla jsou podobná jako u „slovního fotbalu“. Úprava spočívá pouze v tom, že je povoleno říkat **jen podstatná jména** a každý žák musí určit, zda je slovo, na které navazuje podstatné jméno **konkrétní nebo abstraktní**.

První slovo „vykopává“ učitel, například: **slovo**. Žák určí, že jde o podstatné jméno konkrétní, a pokračuje slovem na písmeno O, například: **ostříž**. Další žák určí, že se jedná o podstatné jméno konkrétní, a pokračuje slovem na Ž, například: **životnost**. Jedná se o podstatné jméno abstraktní a další žák pokračuje slovem na písmeno T.

Učitel spolu s ostatními žáky kontroluje správné odpovědi a usměrňuje výběr slov (neměla by končit na **í, ý...**, nebo **ě** apod.). Měli by se vystřídat všichni žáci.

Pozn.: Námět hry podle KUKAL, T. *Škola? V pohodě!*, str. 65.

ZÁPIS DO SEŠITU

PODSTATNÁ JMÉNA

- názvy osob, zvířat, věcí, dějů...;
- určujeme: pád, číslo, rod a vzor;
- **konkrétní** – názvy osob, zvířat, věcí (příklady);
- **abstraktní** – názvy dějů, činností, stavů (příklady).

CVIČENÍ

Určete podstatná jména konkrétní a abstraktní, slova zapisujte do dvou sloupců do sešitu jako příklady:

Bída, starost, roztržka, stůl, pes, porážka, mrkev, ozvěna, neschopnost, maceška, netopýr, vděk, skříň, strach, chytrost, šroubovák, kniha, útěk, plavání, sele, zlost, žák, krása, řezník, smrk, slon, paměť, moudrost.

Pozn.: Učebnice Český jazyk 6 (Fraus), strana 11, cvičení 2.

PODSTATNÁ JMÉNA POMNOŽNÁ, HROMADNÁ A LÁTKOVÁ

(Mluvnice, 6. ročník,

3. lekce, experimentální skupina)

PROCVIČOVÁNÍ UČIVA

Jakými slovními druhy jsou podtržené výrazy?

Pokladní hotovost činila tisíc korun. Pokladní nás poslala k výdeji zboží.

Raněný tiše sténal. Raněný muž byl ošetřen.

To je má přítelkyně. Jana má pěknou kabelku.

Jirka se chlubil novým závodním kolem. Prošel kolem nás.

Odevzdal jsem sešit Pavlovi. Pavlovi kamarádi jsou u nás každý den.

Byl krásný večer. Večer jsem šla brzy spát.

Nastoupili dva cestující. Lidé cestující s námi byli příliš hluční.

Nemohl jsem je hned poznat. To je krása!

VÝKLAD

Společné čtení definic podstatných jmen pomnožných, hromadných a látkových.

Podstatná jména pomnožná – mají pouze tvary množného čísla, označují jimi jednu věc. U těchto slov určujeme vždy číslo množné. Pomáháme si ukázáním na TY ...

Podstatná jména hromadná – mají pouze tvar jednotného čísla, ale označují větší množství věcí, jevů stejného druhu. U těchto slov určujeme vždy číslo jednotné. Pomáháme si ukázáním na TO, JEDNO ...

Podstatná jména látková – označují tvarem jednotného čísla samotnou látku, bez ohledu na její množství.

Pozn.: Učebnice Český jazyk 6 (Fraus), strana 13.

ZÁPIS DO SEŠITU

PODSTATNÁ JMÉNA

- **pomnožná** – množné číslo, ale označují jednu věc;

- **hromadná** – jednotné číslo, ale označují větší množství věcí;
- **látková** – materiál, látka...

HRA

Pantomima

Učitel na svůj stůl rozloží **kartičky** textem dolů. Žáci si do sešitů vytvoří tabulku se **třemi sloupci**, do kterých budou zapisovat uhodnutá slova jako příklady podstatných jmen pomnožných, hromadných a látkových.

Žáci postupně u tabule předvádí **pantomimicky** slovo, které je napsané na kartičce, kterou si vybrali. Kartičku nikomu neukazují, pouze začnou předvádět – a to dělají tak dlouho, dokud někdo ze spolužáků neuhodne. Jakmile zazní správné slovo, všichni si je zapíší do sešitu do příslušného sloupce.

Žák, který uhodne předváděné slovo, má buď bod, nebo může jít předvádět další slovo. Vystřídat by se měli všichni žáci.

Příklady:

Podstatná jména pomnožná, hromadná a látková:

- kalhoty, boty, vrata, plíce, hodinky, housle, nůžky, brusle, ústa, sáňky,
- listí, vojsko, kamení, prádlo, dříví, zrní, obecenstvo, ptactvo,
- zlato, sníh, mýdlo, sůl, voda, mléko...

Pozn.: Námět hry podle PORTMANNOVÁ, R. *Hry pro tvořivé myšlení*, str. 66.

CVIČENÍ

Do věty doplňte správné podstatné jméno a určete jeho mluvnické číslo:

kamení – kameny, vojáci – vojsko, peří – pera, listí – listy, nádoby – nádobí

Papoušek si čechral _____.

Na podzim padá ze stromů _____.

Ve váze měla dvě nádherná paví _____.

K útoku se připravovalo pozemní _____.

Vypadly mu z učebnice dva _____.

U cesty leželo na hromadě _____.

Jana umyla _____.

Po cvičišti pochodovali _____.

